

Second Opinion over de ecologische beleidsdocumenten Markermeer-IJmeer

raad voor
r m n o
ruimtelijk, milieu- en natuuronderzoek

1. Procedure totstandkoming advies

Onder regie van de provincies Noord-Holland en Flevoland wordt door een samenwerkingsverband van een groot aantal partijen een lange termijnvisie voor het IJmeer/Markermeer opgesteld.¹ In en om dit gebied speelt een aantal ruimteclaims, en verschillende wettelijke regelingen zoals de Kaderrichtlijn Water en de Vogel- en Habitatrichtlijn stellen eisen waaraan moet worden voldaan.

Een werkgroep Ecologie heeft in opdracht van de stuurgroep voor het project enkele tussennotities opgesteld over de huidige en toekomstige ecologische kwaliteit van het IJmeer/Markermeer. Ze wil deze verder ontwikkelen tot een Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit.

Trapsgewijze totstandkoming van dit briefadvies

In dit licht heeft de projectleiding de raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) in 2007 benaderd om een advies te leveren bij wijze van second opinion.

In eerste instantie heeft de projectleiding daartoe een aantal notities beschikbaar gesteld, waarop de RMNO in een tussentijds advies heeft gereageerd. Bij een overleg op 30 november over dit tussentijdse advies

bleken dit tussenproducten te zijn en was de werkgroep Ecologie inmiddels begonnen aan een meer samenhangende rapportage waarop zij ook graag een reactie van de RMNO zouden ontvangen. Bovendien zijn tijdens dit overleg enkele aanvullende vragen aan de orde gesteld. De tekst van deze rapportage en aanvullende vragen is op 17 december 2007 door de RMNO ontvangen. Onderstaande adviestekst betreft de samenhangende rapportage en de aanvullende vragen. De reactie op de tussenrapportage is als bijlage opgenomen

Aanvullende adviesvraag Achtergronddocument - januari 2008

De versie van het 'Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit TMIJ' van december 2007 is intern bij de RMNO besproken met de voorzitter prof. dr R.J. in 't Veld en prof. dr H. Eijsackers. Ook is inbreng verkregen van medewerkers van de RMNO die betrokken zijn bij een project 'Governance Waterbeheer'. In een overleg met betrokken bestuurders van TMIJ hebben de heren In 't Veld en Eijsackers het aangescherpte briefadvies op 23 januari 2008 gepresenteerd.

¹ Actie B13, Noordvleugelbrief, Den Haag, augustus 2006.

2. Samenvatting advies

Dit briefadvies bevat de bevindingen van de RMNO ten aanzien van het Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit TMIJ, evenals de aanbevelingen van de RMNO voor een optimale inbedding van de ecologische studies in het bredere bestuurlijke proces. Het eerdere deeladvies over de kwaliteit van de eraan voorafgaande ecologische tussenproducten is als bijlage toegevoegd.

2.1 Bevindingen bij het Achtergronddocument concept december 2007

Ten opzichte van de eerdere tussenproducten is het Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit TMIJ zeer sterk verbeterd en zijn de kritische opmerkingen op de eerste serie notities, zoals opgenomen in de bijlage, vrijwel ondervangen². De ecologische vereisten zoals opgenomen in de verschillende programma's van eisen van het Achtergronddocument vormen een goede basis voor het creëren van een ecologisch langdurig bestendig systeem. De aangegeven vereiste oppervlakten met bijbehorende kwaliteiten voor verschillende delen van het ecosysteem, zijn een wezenlijke voorwaarde voor de langdurige bestendigheid van het geheel. Vermeerdering, respectievelijk vermindering van het areaal of de kwaliteit van specifieke ecosystemen zal de ecologische langdurige bestendigheid van het totale systeem versterken, respectievelijk kunnen doen afnemen.

Essentieel is dat er nog wel voor wordt gezorgd dat de ecologische toekomst van het Markermeer IJmeer niet als een eigenstandige activiteit wordt gezien, maar structureel in verband wordt gebracht en afgewogen met andere mogelijke ontwikkelingen.

2.2 Advies voor de inpassing van ecologische gegevens in het bestuurlijk proces.

- Om de ecologische aanbevelingen beter te laten landen is een verbreding van de dimensie ecologie met een economische en sociale dimensie wenselijk om daadwerkelijk tot een concept voor een duurzame ontwikkeling te komen. Dit concept sluit beter aan bij het totaal aan overwegingen van bestuurders en burgers;
- De ecologische planvorming zou daarom ook explicieter aandacht moeten besteden aan de verwachte *effectiviteit* van interventies en de *veerkracht* van het ecologische systeem;
- Het verdient aanbeveling om bij het vervolgproces bewust te kiezen voor ofwel verdere *inhoudelijke verrijking* van het ecologisch materiaal, ofwel voor een gericht streven naar *consensus*, al naar gelang behoefte, gezien het dan aanwezige draagvlak voor de ecologische studie;
- Het bereiken van *bestuurlijke* consensus is nuttig als start, maar uiteindelijk zal een brede *maatschappelijke* consensus het voorkeursstreven moeten zijn;
- De methode van '*joint fact finding*' kan van nut zijn om het voortschrijdende proces van kennisverzameling en besluitvorming soepel te laten verlopen;
- Proceskwaliteit en -helderheid zijn essentieel om uiteenlopende partijen effectief te betrekken. Hiervoor zal meer informatie verschaft moeten worden dan een vermelding 'twee breed georganiseerde ateliers tijdens een bestuurlijke consultatieronde';
- Een reeds vaststaande einddatum voor besluitvorming zou als kans voor het proces aangegrepen moeten worden. Een dergelijke datum zal namelijk sturend zijn op de planning van andere noodzakelijke consultatieprocessen TMIJ, om tot een breed gedragen en evenwichtig besluit te komen voor wat betreft alle drie de dimensies van duurzaamheid.

² Desgewenst is het meest recente detailcommentaar nog rechtstreeks bij de heer Eijssackers verkrijgbaar.

3. Bevindingen bij het achtergronddocument

Ten opzichte van de aanvankelijke losse tussenproducten waarover reeds het onder punt 2 vermelde tussenadvies werd gegeven, is het Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit - concept december 2007 zeer sterk verbeterd. Het geeft nu een degelijk samenhangende visie. Een belangrijke opmerking is nog dat dit rapport wel een goed beeld schetst van de ecologische toekomst van het Marker/IJmeer, maar nog geen relatie legt met andere ontwikkelingen. Dat is te betreuren, want soms kan een niet als eerste gekozen ecologische optie, in combinatie met alle andere gewenste ontwikkelingen, misschien wel de beste aanpak opleveren. In dit licht wordt hieronder een aanvullend bestuurlijk advies gegeven.

4. Bestuurlijke inbedding ten dienste van duurzame ontwikkeling

4.1 Verbreding van ecologische dimensie tot concept duurzame ontwikkeling

De ecologische kwaliteit van het Markermeer IJmeer staat niet op zichzelf. Hoewel het gebied, net als de Waddenzee, de ruimtelijke hoofdfunctie natuur heeft, sluit dit vormen van medegebruik niet per definitie uit. Neemt men ook het randgebied buiten het Markermeer - IJmeer in de beschouwing mee, dan ontstaat een complex gebied waarin een groot aantal functies met elkaar concurreert en op een positieve manier met elkaar in verband moet worden gebracht.

Het verdient in dit licht aanbeveling om de ecologische studies en overwegingen te verbreden tot het concept van duurzame ontwikkeling. De reden is dat het concept duurzaamheid met zijn ecologische, economische en sociale dimensie beter aansluit bij het totaal van overwegingen van bestuurders en burgers. Indien men de argumentatie voor bepaalde interventie beperkt tot *ecologische* argumenten, is het risico groot dat dominante coalities van besluitvorming op basis van *sociaal-economische* overwegingen aan een ander besluitvormingsalternatief voorrang zullen verlenen. Daarom is het verstandig om tenminste na te gaan of het ecologische voorkeursalternatief dat wordt voorgesteld stuit op bezwaren van economische of sociale dimensies. Daarvoor zijn beperkte deelstudies op die terreinen noodzakelijk. Een meer ambitieuze opzet zou zijn om ook op economisch en sociaal terrein volledige ontwikkelingsstudies te verrichten, maar dit leidt mogelijk tot, aanzienlijke, vertraging.

In de voorliggende ecologische studies is voorsnag onzichtbaar of en zo ja welke sociaal-economische overwegingen überhaupt een rol hebben gespeeld. Met name de sociaal-culturele dimensie lijkt nog onderschat te worden, denk bijvoorbeeld aan de bevolkingsopbouw en – samenstelling in de verschillende gebieden rondom het Markermeer – IJmeer en de mogelijk daarmee samenhangende verschillende sets van normen en waarden.

4.2 Effectiviteit van interventies & veerkracht van het systeem

Het valt op dat in de ecologische planvorming geen twijfel zichtbaar is omtrent de ecologische *effectiviteit* van de toekomstige interventies en in te zetten instrumenten. Dat is opmerkelijk, omdat in dezelfde planstudie goed zichtbaar is dat eerdere maatregelen niet zelden andere dan de beoogde effecten opleverden. Men mag toch verwachten, dat tenminste zichtbaar is op welke punten er sprake is van onzekerheid omtrent de effectiviteit. Een meer ambitieuze opzet zou zijn gelegen in de presentatie van tijdige alternatieven, voor zover de effectiviteit van het voorkeursalternatief tekort zal schieten. Tamelijk impliciet blijft ook, in hoeverre de voorgestelde ecologische ontwikkeling een *veerkrachtig* concept oplevert, dat niet aanstonds implodeert indien de veronderstelde klimatologische ontwikkeling ongeldig zou blijken te zijn. Het is goed om hierbij zowel de interne als externe veerkracht te betrekken. In hoeverre bezit het ecologische systeem *interne* veerkracht om over langere termijn zelf autonome ecologische krachten te corrigeren en zijn specifieke eigenschappen en balans te behouden? En in hoeverre bezit het ecologische systeem ook *externe* veerkracht, dat wil zeggen zal het ook zijn eigenschappen kunnen behouden bij de inwerking en bedreigingen van uiteenlopende economische en sociale krachten?

4.3 Bij vervolgproces bewust kiezen voor verrijking of consensus

Tegen de achtergrond van een optimale inbedding van de ecologische studie in het bredere besluitvormingstraject, lijkt het verstandig om bij het vervolgproces een bewuste keuze te maken voor ofwel verdere *verrijking* van het ecologische materiaal, ofwel voor het nastreven van brede *consensus*. Verschillende overwegingen kunnen leiden tot een voorkeur voor het een boven het ander. Wordt bijvoorbeeld verwacht dat de inhoud van de huidige ecologische studie over het algemeen breed zal worden gedragen en weinig twist op zal roepen, dan zullen

mogelijk alleen enkele kleine aanvullende deelstudies gewenst zijn om de ecologische studie te *verrijken*. Wordt daarentegen ingeschat dat met het huidige ecologische materiaal de weg naar het bereiken van consensus nog lang zal zijn, dan kan het wenselijk zijn om nog expliciete aandacht te besteden aan het proces van het bereiken van de gewenste brede *consensus* om op basis daarvan vast te stellen op welke deelgebieden nog aanvullende studies nodig zijn.

4.4 Proces uitwerken - uiteindelijk streven naar breed maatschappelijke draagvlak

Naast het maken van een verantwoorde, evenwichtige *analyse*, is het belangrijk om te streven naar integraal *draagvlak* vanuit de diverse dimensies (zowel bestuur, ambtenaren, burgers, als wetenschap). Het is bijvoorbeeld goed ook te streven naar sociaal-cultureel draagvlak van een uiteindelijke keuze, bij burgers. Het is belangrijk om, voorafgaand aan het begin van het proces, dit proces goed te doordenken en te ontwerpen met expliciete aandacht voor proceskwaliteit. De keuze voor verdere inhoudelijke verrijking, dan wel aandacht voor het proces van consensus zal hierin verwerkt moeten worden.

Gezien het onderdeel 'Bestuurlijke reactie' van de reactie concept rapport Markermeer IJmeer van provincie Flevoland op het conceptadvies van 30 november 2007 krijgt de RMNO de indruk dat het proces, voor het onderdeel Toekomstbestendig Markermeer IJmeer van het UrgentieProgramma Randstad nog niet geheel is uitgewerkt. De projectgroep geeft in zijn reactie op het conceptrapport Markermeer - IJmeer van 14 december 2007 aan dat er tot nu toe een brede bestuurlijke consultatieronde is gehouden en een tweede wordt voorzien. De *bestuurlijke consensus* waar Flevoland nu vooral naar lijkt te streven, is zeker nuttig als een start. Maar om een duurzaam, breed gedragen besluit tot stand te brengen is verbreding naar *maatschappelijke consensus* gewenst. Het is dan raadzaam om het besluitvormingsproces niet te beperken tot bestuurlijke kringen, maar om ook rekening te houden met een traject van adequate maatschappelijke consultatie.

4.5 Methode van 'Joint fact finding'

Bij een dergelijk proces voor het tot stand brengen van brede maatschappelijke consensus is het belangrijk dat partijen het eens worden over de bruikbaarheid van de beschikbare kennis, en over de onderzoekbaarheid van de resterende kennisvragen³.

Om het voortschrijdende proces van kennisverzameling en besluitvorming soepel te laten verlopen, kan het verstandig zijn om zo vroeg mogelijk een methode van 'joint fact finding' te volgen. Door vanaf het begin uiteenlopende partijen te betrekken worden vervolgslagen makkelijker en als minder controversieel ervaren. Zo wordt het mogelijk om een toekomstbestendig beheersplan voor het Markermeer - IJmeer op te stellen, in nauwe samenhang met de andere functies van het gebied.

4.6 Proceskwaliteit - vooraf alle partijen helderheid geven over het te doorlopen proces

Het is belangrijk om vooraf voldoende helderheid te creëren over het hele te doorlopen proces, zodat alle betrokken partijen precies weten welke rol zijn in het geheel kunnen spelen en wanneer zij wat voor soort informatie of beslispunten kunnen verwachten. Transparantie creëren door het aangeven van heldere stappen is essentieel voor het bereiken van duurzaam draagvlak bij alle betrokkenen. Dit kan door bewoners duidelijk maken waar zij aan toe zijn: dit element is al een *gelopen race*, op dit moment in het proces zult u mee kunnen *besluiten*, hier kunt u *luisteren*, en daar *argumenten aanleveren*. Het gaat om het voorkomen van valse verwachtingen en om het eerlijk communiceren van de mogelijkheden om inbreng te leveren in het keuzeprocess. In de informatie over de plaats van het Achtergronddocument ecologie en waterkwaliteit in het breder te doorlopen besluitvormingsproces TMIJ, lijkt die informatie tot nog toe summier. Zo wordt bijvoorbeeld in de brief 'reactie concept Markermeer IJmeer' van 14 december 2007 slechts gesproken over 'twee breed georganiseerde ateliers tijdens een bestuurlijke consultatieronde', 'een brede bestuurlijke consultatiebijeenkomst waar de inhoud van de eindrapportage centraal staat', en 'eventueel een derde atelier in februari 2008 over de deelrapporten'.

4.7 Procesverbreding om eindbesluitvormingsdatum te halen

De randvoorwaarde van een reeds vastgelegde UPR-datum kan ook als een kans voor het proces worden gebruikt. Een dergelijke datum zal namelijk sturend zijn op de planning van andere noodzakelijke consultatieprocessen TMIJ, om tot een breed gedragen en evenwichtig besluit te komen voor wat betreft alle drie de dimensies van duurzaamheid. Die vaststaande einddatum houdt dan wel in dat deelconsultatieprocessen parallel aan de bestuurlijke besluitvorming geschakeld zullen moeten worden, in plaats van volgtijdelijk.

³ In 't Veld, R.J. (ed.) (2000): Willens en Wetens. Den Haag/Utrecht: RMNO/Lemma.

Bijlage

Adviesvraag tussenproducten ecologie TMIJ

1. Adviesvraag Tussenproducten

Op 8 november 2007 verleende de project-leiding van de Agenda voor de Toekomst Markermeer-IJmeer opdracht aan de RMNO voor het uitbrengen van een second opinion ecologie Markermeer - IJmeer. Het betrof de tussenproducten 'Bouwstenen voor een toekomstbestendig Markermeer IJmeer', 'Ecologische urgentie' en 'Het ecologisch streefbeeld 2100 Markermeer IJmeer'. De RMNO heeft een second opinion over ecologische tussenproducten vervat in bijgaand deeladvies. Het advies beantwoordt de volgende vragen: zijn de producten inhoudelijk compleet en degelijk? Hoe robuust zijn de conclusies van de werkgroep ecologie?

Op verzoek van de RMNO hebben voor dit deel twee onafhankelijke deskundigen, de aquatisch ecologen dr L.W.G. Higler en prof. dr G. van der Velde, kwaliteit, realisme en robuustheid van de notities beoordeeld. Hun conclusies zijn vervolgens besproken met prof. dr H. Eijsackers (verantwoordelijk Raadslid voor dit project), drs L. Meuleman (secretaris-directeur van de RMNO) en drs C. Gribling (programmamanager RMNO), die allen eveneens beschikken over ecologische en ruimtelijke expertise. Het advies is op 30 november 2007 in conceptvorm besproken met ecologisch deskundigen en een project-leider van het project Toekomstagenda Markermeer IJmeer (TMIJ).

2. Bevindingen RMNO bij de tussenproducten

2.1 Algemene indruk

We hebben de indruk dat de werkgroep Ecologie te weinig tijd heeft gehad om tot integratie van de verschillende bouwstenen te komen. De notities leveren ons inziens weliswaar een goede eerste aanzet voor de te verwachten ecologische ontwikkeling, maar zijn nog onvoldoende samenhangend om er verantwoorde beslissingen op te baseren. Een meer geïntegreerd beeld van de verschillende 'bouwstenen' is noodzakelijk om tot een robuust geheel te komen. Dit, omdat het alleen met behulp van een samenhangende beoordeling op basis van een systeembenadering en een daarvan afgeleid uitvoeringsplan mogelijk is om alle verschillende ecologische belangen evenwichtige onderling af te

wegen. Bovendien zal het alleen dan mogelijk zijn een beheersplan op te stellen waarbij de kwetsbaarste functies op de minst verstoorde locaties worden gesitueerd.

Afgezien van het feit dat een integratieslag wenselijk is, lijkt het al wel aannemelijk dat de ecologische kwaliteit van het Markermeer - IJmeer is te verbeteren met een aantal gerichte aanvullende inrichtings- en beheersmaatregelen. Zonder dergelijke maatregelen lijkt het niet goed mogelijk de bestaande kwaliteiten te behouden en te verbeteren.

Hieronder zijn de hoofdbevindingen van de deskundigen productgewijs weergegeven, uitgesplitst naar opmerkingen bij de tussenproducten Ecologisch streefbeeld, Bouwstenen - in algemene zin en per factsheet - en Ecologische urgentie. Verdere informatie is te vinden in de bijgevoegde rapportage van beide deskundigen.

2.2 Opmerkingen bij het tussenproduct Ecologisch streefbeeld 2100

1. Hoe is de opzet geweest van de scenario-studie om tot een streefbeeld voor 2100 te komen?
 2. Hoe is de huidige situatie bepaald en de situatie als e.e.a. geëffectueerd is?
- Wat hier ontbreekt is een samenhangende systeemaanpak, bijvoorbeeld via dynamische flowdiagrammen waarin de verschillende effecten met tegen- en meekoppelingen onderling gerelateerd worden. Dit is bovendien van belang omdat ook qua waterbeheer van een dynamisch (in- en uitstroom) model moet worden uitgegaan.

2.3 Algemene opmerkingen bij het tussenproduct Bouwstenen

1. De opzet met vijf ecologische vereisten is aantrekkelijk; in de uitwerking ontbreekt echter nog samenhang en evenwicht:
 - een samenhangend model van de factsheets is wenselijk (schema met mee- en terugkoppelingen);
 - De invalshoek is vooralsnog alleen op vogels gericht, de botanische en aquatische hoek is sterk onderbelicht
 - Van heel veel maatregelen wordt niet uitgelegd hoe zij uitgevoerd moeten worden.
2. Wat is het beleidskader van waaruit vertrokken is?

- Wordt een toekomstbestendig systeem bijvoorbeeld gedefinieerd als statisch of dynamisch?
 - Wat is de basis van sommige normatieve aantallen en toekomstcriteria?
 - De temporele doorwerking in het geheel ontbreekt.
3. Ook binnen de uitwerking van factsheets zijn tekorten in samenhang aanwezig.
4. Een ruimtelijk inrichtingsplan is wenselijk; hierdoor zijn de meeste aanbevelingen te algemeen:
- Vrijwel al het kaartmateriaal ontbreekt nog;
 - Ondermeer modelmatige aanpak op ruimtelijke samenhang binnen het systeem;
5. De uitwerking van maatregelen ontbreekt:
- Bijvoorbeeld flowdiagrammen van energie- en nutriëntenstromen.

2.4 Opmerkingen per factsheet van het tussenproduct **Bouwstenen**

1. Behoud waterplanten
- Er komen juist veel exoten voor in de heldere randen⁴;
 - Beter te streven naar een geheel doorzicht tot op de bodem ipv slechts 90 cm;
 - Wat wordt bedoeld met (geen) peilstijging agv klimaatverandering?
 - Verzilting in de diepere polders van Noord Holland is niet waarschijnlijk.
2. Reductie mobiel slib
- Beperkt doorzicht van 30 tot 90 cm is niet waardevol; ecologisch is maximale helderheid over de gehele diepte gewenst;
 - De helderheid vergroten is wel mogelijk;
 - Aanbeveling om slibstromen te sturen met behulp van onderwaterstructuren;
 - Wijze van afdekken kleivensters moet uitvoeriger beschreven worden.
3. Land-waterzones
- Beperk je tot (bedreigde) inlandse soorten i.p.v. spectaculaire buitenlandse;
 - Er ontbreekt aandacht voor macrofauna en het effect van slibstroom en slibvang hierop;
 - Hoe wordt de waterdynamiek gestuurd en op welke wijze wordt riet in stand gehouden?
 - I.p.v. oermoeras liever een systeem waarbij water en kwaliteit met elkaar in contact komen;
4. Functionele samenhang
- Lijkt in het algemeen een goed streven en haalbaar,

- maar hoe zijn brakwateromstandigheden in Waterland e.o. te stimuleren?

5. Waterdynamiek

- Hoe zal gebruik worden gemaakt van natuurlijke krachten?
- Komt er tegenwoordig nog ijsgang voor?
- Wat wordt bedoeld met flexibiliteit van het ecosysteem. Dynamiek, veerkracht?

2.5 Opmerkingen bij het tussenproduct **Ecologische urgentie**

- De passage 'Oorzaken achter de trends' bevat goede bouwstenen voor een schema of flowdiagram;
- Het overzicht van behandelde vogels is erg goed. Sommige trends zijn evenwel vreemd;
- Het is wenselijk om een dergelijk overzicht ook te maken voor andere flora en fauna;

3. Deskundigenadvies **Tussenproducten**

opgesteld door dr L.W.G. Higler en prof. dr G. van der Velde

3.1 **Bouwstenen voor een toekomstbestendig Markermeer - IJmeer**

De werkgroep ecologie en waterkwaliteit heeft een moedige poging ondernomen om een toekomstvisie voor het Markermeer/IJmeer te schetsen.

Wij zijn het eens met de uitgangspunten, zoals die geformuleerd zijn in de eerste twee pagina's, met uitzondering van de opmerking over verbeteren van de kwaliteit door het streven naar grotere aantallen van bestaande populaties. Dit slaat waarschijnlijk op vogelpopulaties. Er zijn echter voorbeelden waarbij grote populaties van meeuwen of ganzen een nadelige invloed hebben op de waterkwaliteit. Het stuk is echter verre van compleet, hetgeen een goede beoordeling bemoeilijkt. De indruk wordt gevestigd dat dit een aanzet tot een uitgebreider en meer doorwrocht rapport vormt. Het uitgangspunt, dat het Markermeer/IJmeer in een groter geografisch verband moet worden beschouwd, wordt niet weerspiegeld door de gefragmenteerde benadering via zelfstandige fact sheets. Een probleem in algemene zin is dat er veel maatregelen worden voorgesteld, maar niet uitgelegd hoe die uitgevoerd moeten worden. De invalshoek is kennelijk primair ornithologisch en veel minder vanuit de krw-eisen gedacht.

De rubriekjes "Toetscriteria" doen afbreuk aan de wens om de bestaande kwaliteit te handhaven en zo mogelijk te verbeteren. Het lijkt meer op toegestane verslechtering.

⁴ Proefschrift D. Platvoet, Kaspische vlokreeft teistert Nederlandse wateren - *dikergammarus villosus*, an amphipod with a bite, 24 oktober 2007);

Hierna volgen enkele opmerkingen over de fact sheets, waar verduidelijking nodig is.

Behoud waterplantenvegetaties.

Dominantie door exoten zou beperkt zijn. Het tegendeel is waar (proefschrift van D. Platvoet).

Waarom wordt niet gestreefd naar doorzicht tot de bodem? Nu staat 90 cm als grens. Peilstijging als gevolg van klimaatverandering. Wat moet daarbij gedacht worden?

Er worden gebieden uitgekozen die nu al helderder zijn, maar maatregelen tegen slib worden aanbevolen om de kustzone helder te maken. Dit lijkt een wat onduidelijke formulering.

Risico op verzilting. Waar moet dat zout vandaan komen? Noord-Holland is juist al tientallen jaren aan het verzoeten.

Helder maken van het diepe deel is onmogelijk, zo wordt gesteld, maar in de volgende fact sheet wordt het juist als positief ervaren (schuilplaats voor vissen: rustplaats voor vogels).

Reductie mobiel slib.

Waarom is het slibrijke hart een buffer voor voldoende voedselaanbod? Bestaat het slib misschien uit organisch materiaal?

Erosie van de bodem. Wordt opwerveling of opwoelen bedoeld?

Afdekken van de kleivensters. Hoe, waarmee?

Land waterzones.

Waar gesitueerd? De samenhang met Zeeland is niet duidelijk

Beperk liever tot (bedreigde) inlandse vogelsoorten dan hopen op spectaculaire buitenlandse.

Macrofauna. Er staat niets over de macrofauna of het effect van slibstroom en slibvang op de macrofauna.

PvE. Waarom 6000 ha? Voor de kroeskoppelikaan?

Waterdynamiek gestuurd. Hoe?

Riet via beheer in stand houden. Hoe?

Natuurlijke overgang naar IJsselmeer: maar niet aquatisch!

Paaiplaats spiering. Ligt het moeras niet tegen de dijk aan?

Menselijk medegebruik met als norm geen menselijk medegebruik??

Functionele samenhang.

Dit lijkt goed haalbaar, behalve stimuleren brakke kwel in Waterland. Hoe moet dat? Via het Noordzeekanaal?

Aandachtspunten voor een waterdynamiek. Gebruik van natuurlijke krachten. Hoe gaat dat?

Komt er tegenwoordig en in de toekomst nog ijsgang voor?

Flexibiliteit ecosysteem. Bedoeld wordt flexibiliteit en wat is dat: dynamiek, veerkracht?

De behandelde vogels.

Goed overzicht! Sommige trends in de grafiekjes zijn vreemd, bijv. enorme outliers (topper, slobbeend).

Als de kuifeend vnl. driehoeksmosselen eet, gaat ie toch niet achteruit. Hoe komt dat?

Ander voedsel? Geldt ook in mindere mate voor de topper

3.2 Aanbevelingen

Er ontbreekt nu nog een samenhangend model van de fact sheets. Er zou een schema gepresenteerd moeten worden, waarin meegenomen terugkoppelingen worden aangegeven.

Hierin staan de compartimenten van het ecosysteem en de relaties daartussen zoals energie- en nutriëntenstromen. Hierop gesuperponeerd kan het effect van maatregelen door middel van pijlen worden aangegeven. Dan kan blijken, dat in een samenhangend model maatregelen zowel positieve als negatieve effecten op verschillende compartimenten kunnen uitoefenen. Een scenario van de huidige en de streefsituatie mag niet ontbreken. Er is geen inrichtingsplan en er wordt geen kaartmateriaal geleverd, waardoor de meeste aanbevelingen te algemeen zijn. Er is ook geen literatuurlijst, terwijl er toch veel gegevens beschikbaar zijn.

Het zou goed zijn om te definiëren wat kwaliteit inhoudt, hoe realistisch de plannen zijn en waarom het systeem robuust is.

Reductie mobiel slib.

Waterplantenontwikkeling zowel als structuren onder water kunnen als slibvang dienen.

Oorzaken achter de trends.

Hier zitten bouwstenen voor een schema of flow-diagram in.

colofon

Auteurs

Cecile Gribling
Herman Eijsackers

Samenstelling projectgroep

Herman Eijsackers
Cecile Gribling
Bert Higler
Louis Meuleman
Roel in 't Veld
Gerard van de Velde

RMNO, februari 2008

RMNO, schakel tussen onderzoek en beleid

De Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO) adviseert de Regering gevraagd en ongevraagd over onderzoek op het gebied van ruimte, milieu en natuur. De RMNO kijkt daarbij vrij ver vooruit en probeert als een soort kennismakelaar verbindingen tot stand te brengen tussen wetenschap, beleid en maatschappij. Vaak bewandelt de Raad een lang en ingewikkeld traject om tot een advies te komen. Het nemen van een tussenstap die de mogelijkheid biedt tot reflectie kan een belangrijke mijlpaal zijn. Daarom produceert de RMNO niet alleen adviezen, maar ook voorstudies, achtergronden en briefadviezen.

Advisory council for research on spatial planning, nature and the environment

rmno